

KS. RAFAŁ LEŚNICZAK

Katedra Teorii, Aksjologii i Prawa Mediów
Instytut Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa

KATEGORIA NEGATYWIZMU A WIZERUNEK PRASOWY KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W KONTEKŚCIE PREMIERY FILMU WOJCIECHA SMARZOWSKIEGO *KLER* STUDIUM MEDIOZNAWCZE POLSKICH TYGODNIKÓW OPINII

Słowa kluczowe: negatywizm, wizerunek, Kościół katolicki, film *Kler*

1. Wprowadzenie i metodologia badań. 2. Wyniki analizy prasoznawczej. 3. Interpretacja wyników i wnioski

1. WPROWADZENIE I METODOLOGIA BADAŃ

Od czasów publikacji *Public opinion*, autorstwa Waltera Lippmanna, podejmowane są zintensyfikowane systematyczne badania, mające na celu wyjaśnienie znaczenia mediów w kształtowaniu opinii publicznej na temat osób i instytucji, w tym także w tworzeniu i percepcji ich wizerunku¹. Liczne są empiryczne prace medioznawcze, w których dowodzi się, że znaczącą rolę w doborze tematów dziennikarskich odgrywa kryterium negatywizmu. Do przedstawicieli *media studies*, dotyczących zagadnienia *negativity*, należą m.in. Galtung, Ruge, Bohle, O'Neill, Harcup, Soroka².

Istnieje znane powiedzenie, że *bad news is more newsworthy than good news*, które wskazuje negatywność jako istotne kryterium selekcji informacji³. Pame-

¹ W. Lippmann, *Public opinion*, New York 1922, 29; S.N. Soroka, *Media, public opinion, and foreign policy*, Harvard International Journal of Press/Politics 8 (2003) 1, 27–48; M. McCombs, D. Shaw, *The Agenda-Setting Function of Mass Media*, w: *Agenda setting: Readings on media, public opinion, and policymaking*, ed. D. Protess, M. McCombs, New York 2016, 17–26.

² J. Galtung, M.H. Ruge, *The structure of foreign news: The presentation of the Congo, Cuba and Cyprus crises in four Norwegian newspapers*, Journal of peace research 2 (1965) 1, 64–90; R.H. Bohle, *Negativism as news selection predictor*, Journalism Quarterly 63 (1986) 4, 789–796; D. O'Neill, T. Harcup, *News values and selectivity*, w: *The handbook of journalism studies*, ed. K. Wahl-Jorgensen, T. Hanitzsch, New York 2009, 161–174; S. N. Soroka, *The gatekeeping function: Distributions of information in media and the real world*, The Journal of Politics 74 (2012) 2, 514–528.

³ F.R. Baumgartner, L. Chaqués Bonafont, *All news is bad news: Newspaper coverage of political parties in Spain*, Political Communication 32 (2015) 2, 268–291.

la Shoemaker zauważa, że współczesne społeczeństwo postrzega już sam brak złych wiadomości jako coś pozytywnego – *no news is good news*, niektóre zaś wiadomości postrzegane są jako dobre, nawet jeśli osadzone są w złym kontekście⁴. Negatywizm jest ważnym kryterium selekcji informacji, który pomaga właściwie zrozumieć relacje pomiędzy rzeczywistością a rzeczywistością zmediatyzowaną oraz dostrzec, że obecność negatywizmu w agendzie publicznej zwiększa prawdopodobieństwo zainteresowania się dziennikarzy danym wydarzeniem, które przybiera formę newsa medialnego, np. tekstu prasowego⁵. Należy zauważyć, że jest możliwa sytuacja, w której negatywizm odnosi się jedynie do jakiegoś wybranego obszaru życia czy działalności osoby lub instytucji, natomiast w rzeczywistości medialnej staje się ramą dominującą, a nawet jedyną i wyłączną w prezentacji oraz interpretacji faktów, marginalizującą inne ramy interpretacyjne⁶.

Teorie komunikowania masowego znajdują swoje zastosowanie w badaniach wizerunku Kościołów, związków wyznaniowych oraz osób i instytucji odnoszących się do sfery religijnej⁷. Studium nad kategorią negatywizmu jako kryterium selekcji informacji o Kościele katolickim podejmują m.in. wykładowcy papieskich uczelni, na których prowadzone są studia specjalistyczne z zakresu komunikacji społecznej, np. Diego Contreras, Norberto González Gaitano, Giovanni Tridente⁸.

Kontekst przeprowadzonych badań stanowiła premiera filmu Wojciecha Smarzowskiego *Kler*, która odbyła się 28 września 2018 r.⁹ i bezpośrednio poprzedziła roz-

⁴ P. Shoemaker, *News and newsworthiness: A commentary*, *Communications* 31 (2006) 1, 106.

⁵ J.D. Kennamer, *News values and the vividness of information*. *Written Communication* 5 (1988) 1, 108–123; A.C. Hečková, *Media negativism as a tool of political communication*, *European Journal of Science and Theology* 12 (2016) 1, 147–154.

⁶ R.A. Hackett, *Decline of a paradigm? Bias and objectivity in news media studies*, *Critical Studies in Media Communication* 1 (1984) 3, 229–259.

⁷ D. Guzek, *Religious memory on Facebook in Times of refugee crisis*, *Social Compass* 66 (2019) 1, 75–93; D. Guzek, *Konwergencja mediów katolickich w Polsce, w: Konwergencja mediów masowych i jej skutki dla współczesnego dziennikarstwa*, red. M. Gierula, P. Szostok, Katowice 2012, 227–240; R. Leśniczak, *Wybrane middle range theories of mass communication jako narzędzie interpretacji procesów komunikowania politycznego państw dojrzałej demokracji. Medioznawcze i politologiczne studium przypadku Wir schaffen das!*, *Społeczeństwo. Studia, Prace Badawcze, Dokumenty z Zakresu Nauki Społecznej Kościoła* nr 3 (143), 2018, 154–175; R. Leśniczak, *The communicative role of the Catholic Church in Poland in the 2015 presidential election and its perception by the public*, *Church, Communication and Culture* 1 (2016) 1, 268–285.

⁸ D. Contreras, *La Iglesia católica en la prensa. Periodismo, retórica y pragmática*, Pamplona 2004; D. Contreras, *Il conflitto come 'valore' giornalistico*, *Sphera Publica, Revista de Ciencias Sociales y de la Comunicación* 6 (2006), 77–87; N. González Gaitano, *Public Opinion and the Catholic Church*, Roma 2010; G. Tridente, *Diventare Vaticanista: Informazione religiosa ai tempi del web*, Riga 2018. Badania medialnego wizerunku Kościoła, analizowanego z punktu widzenia *negativity* jako kryterium selekcji informacji, są również obecne w publikacjach medioznawców reprezentujących polskie ośrodki akademickie. Por. K. Brzoza, *Wybór następcy papieża Benedykta XVI na łamach „Rzeczpospolitej” i „Gazety Wyborczej”*, *Kultura – Teologia* 20 (2015), 57–78; D. Chomik, *A good priest in the tabloid. Image tendencies and the boundaries of anti-clericalism in the media*, *Media – Biznes – Kultura* 2 (2017), 33–46.

⁹ P. Malinowski, *Posłanka PiS Anna Sobecka interweniuje u ministra w sprawie „Kleru”*, 19.09.2018, <https://www.rp.pl/Kosciol/180919266-Poslanka-PiS-Anna-Sobecka-interweniuje-u-ministra-w-sprawie-Kleru.html> [dostęp: 1.02.2019]; N. Brzózy, *„Kler”: o zdegenerowanym i sklery-*

poczęcie XV Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów o młodzieży, w Rzymie od 3 do 28 października 2018 r.¹⁰ oraz obchody 40. rocznicy wyboru Karola Wojtyły na papieża. W dyskursie publicznym pojawiły się racje przemawiające za potrzebą produkcji i emisji tego filmu oraz racje przeciwnie. Zdaniem zwolenników *Kleru*, dzieło Smarzowskiego zobiektywizowało obraz polskiego Kościoła, ponieważ dotknęło problemu klerykalizmu, klerykalnego oportunisty, nadużyć seksualnych w Kościele¹¹. Przeciwnicy filmu podkreślają jednostronny obraz Kościoła, w którym brak duchowości i troski o jakiegokolwiek dobro poza własnym interesem i karierą¹². W opinii Nikodema Brzózego, medialny obraz Kościoła przedstawiony przez Smarzowskiego jest „mafijną korporacją karierowiczów, ludzi nieszczęśliwych oraz dewiantów i ich ofiar”¹³. Zdaniem Anity Piotrowskiej, „główny zarzut, jaki stawiają *Klerowi* jego oponenti, to tabloidyzacja tematu. Ciężkość karykatury i nadmierne „zagęszczanie farby” mogą bowiem przesłaniać to, co u Smarzowskiego najciekawsze, czyli dramat zagubionych pasterzy – ludzi słabych, którym przyszło pełnić rolę moralnych przewodników”¹⁴.

Przez pierwsze dwa tygodnie wyświetlania filmu *Kler*, obejrzało go w Polsce łącznie ponad 3 mln widzów¹⁵. Dowodzi to znaczącego wpływu dzieła Smarzowskiego na opinię publiczną o Kościele, nawet jeśli komentarze na jego temat podzieliły *vox populi* także katolików na zwolenników i przeciwników dzieła.

W komunikacie z badań CBOS nr 147/2018 na temat religijności Polaków i oceny sytuacji Kościoła katolickiego można przeczytać, że „o ile religijność Polaków od wielu lat pozostaje stabilna, o tyle postrzeganie sytuacji Kościoła katolickiego w ostatnich latach dość istotnie zmieniło się na niekorzyść tej instytucji”¹⁶. Autorzy raportu, w kontekście postrzegania sytuacji Kościoła katolickiego w Polsce, sygnalizują „wzrost negatywnych ocen nie tylko w ostatnich latach (wyraźnie mniejszy niż odnośnie do wymiaru globalnego), ale również w ostatnich miesiącach – między wrześniem a październikiem [2018 roku] (większy niż w odniesieniu do Europy i świata). Może to oznaczać, że film *Kler* nie pozostał w tym względzie bez echa”¹⁷. O ile we wrześniu 2018 r. aktualną sytuację Kościoła ka-

kalizowanym Kościele, 19 X 2018, <https://www.rp.pl/Opinie/181019065-Kler-o-zdegenerowanym-i-sklerykalizowanym-Kosciele.html> [dostęp: 1.02.2019].

¹⁰ KAI/vaticannews.va/BP KEP, *XV Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów o młodzieży (3–28 października)*, 3 X 2018, <https://episkopat.pl/xv-zgromadzenie-ogolne-synodu-biskupow-o-mlodziezy-3-28-pazdziernika/> [dostęp: 1.02.2019].

¹¹ A. Piotrowska, *Zagubieni pasterze*, 27 IX 2018, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/zagubieni-pasterze-155428> [dostęp: 1.02.2019].

¹² P. Malinowski, dz.cyt.

¹³ N. Brzózy, dz.cyt.

¹⁴ A. Piotrowska, *Zagubieni Pasterze*, 27 IX 2018, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/zagubieni-pasterze-155428> [dostęp: 1.02.2019].

¹⁵ „*Kler*” to hit dekady. Już ponad 3 mln widzów, 12 X 2018, <https://www.rp.pl/Film/181019675-Kler-to-hit-dekady-Juz-ponad-3-mln-widzow.html> [dostęp: 1.02.2019].

¹⁶ R. Boguszewski, *Religijność Polaków i ocena sytuacji Kościoła katolickiego. Komunikat z Badań CBOS nr 147/2018*, 5, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_147_18.PDF [dostęp: 1.02.2019].

¹⁷ Tamże.

tolickiego w Polsce za „raczej dobrą” uważało 52%, a „raczej złą” 20%, to już miesiąc później, tj. po premierze *Kleru*, wskaźniki te wynosiły odpowiednio 47% i 29%¹⁸.

Materiał badawczy stanowią artykuły prasowe dotyczące tożsamości i działalności Kościoła katolickiego, które zostały opublikowane w następujących ogólnopolskich tygodnikach opinii: „Newsweek Polska”, „Polityka”, „Do Rzeczy”, „Sieci” w październiku 2018 r. oraz w dwóch pierwszych listopadowych edycjach 2018 r.¹⁹. Wybrane tytuły prasowe reprezentują zarówno profil prawicowo-konserwatywny, jak i lewicowo-liberalny²⁰.

Pierwszym celem artykułu jest określenie udziału w materiale badawczym publikacji prasowych odnoszących się do wydarzeń, którym można przypisać kategorię negatywizmu. Drugim ważnym celem jest wskazanie, która z ram interpretacyjnych, pozytywna czy negatywna, jest ramą dominującą w analizowanych tekstach prasowych²¹. W tekście zostają przywołane także przykłady artykułów prasowych zaklasyfikowanych do poszczególnych ram interpretacyjnych wraz z ich omówieniem.

Autor próbuje zatem odpowiedzieć na pytanie, jaką rolę odgrywa negatywizm jako kryterium selekcji informacji, w sposobie kształtowania przekazów prasowych o Kościele katolickim i czy ów przekaz, w którym następuje odniesienie do czegoś negatywnego, faworyzuje stosowanie przez autorów tekstów prasowych ramy negatywnej.

Innymi słowami, autor pyta, czy istnieje korelacja pomiędzy obecnością kategorii negatywizmu w zdarzeniach agendy publicznej oraz sposobem przyporządkowania newsa do negatywnej ramy interpretacyjnej. Autor pracy posługuje się metodą analizy zawartości prasowej oraz metodą syntezy i analizy.

Z medioznawczego punktu widzenia „grzechy” duchownych, takie jak: pedofilia, homoseksualizm, angażowanie się w politykę, zbyt wysoki poziom życia, wysokie opłaty pobierane przy okazji sakramentów, alkoholizm, nieprzestrzeganie celibatu, hipokryzja, zostają zaklasyfikowane jako *issues* wpisujące się w kategorię negatywizmu (*reference to something negative*)²². Teksty prasowe, w których dominującym przekazem jest zwrócenie uwagi czytelników na ww. kwestie, niezależnie od ich aprobaty, polemiki bądź ich całkowitej negacji, zostają zaklasyfikowane do publikacji, w których obecna jest kategoria negatywizmu.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Badania prasoznawcze objęły wyłącznie drukowane wersje tygodników opinii. Ewentualne echa prasowe zakończonego Synodu mogły pojawić się w agendzie medialnej już po 28 X 2018, stąd podjęto decyzję, aby badaniom prasoznawczym zostały poddane dwie pierwsze listopadowe edycje tygodników.

²⁰ B. Dobek-Ostrowska, *Mediatyzacja polityki w tygodnikach opinii w Polsce – między polityzacją a komercjalizacją*, *Zeszyty Prasoznawcze* 61 (2018), nr 2 (234), 229–232.

²¹ Autor odwołuje się do teorii ram interpretacyjnych – *framing analysis*, autorstwa Roberta Entmana. Por. R. Entman, *Framing: Toward clarification of a fractured paradigm*, *Journal of communication* 43 (1993) 4, 51–58.

²² K. Pankowski, *O problemach Kościoła w Polsce. Komunikat z Badań CBOS nr 145/2013, 2*, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_145_13.PDF [dostęp: 1.02.1019].

Obecność kategorii negatywizmu w publikacji nie jest jednak równoznaczna z przyporządkowaniem jej do „ramy negatywnej”, ponieważ dziennikarski przekaz może przyjąć wieloraką formę interpretacji, np. formę konstruktywnej krytyki grzechu, apel o podjęcie nawrócenia, czy też formę jednostronnej krytyki, która poza wskazaniem obecności zła nie dostrzega jakichkolwiek form dobra w Kościele.

W badaniach prasoznawczych przyjęto założenie, że publikacja prasowa zostaje zaklasyfikowana do „ramy negatywnej”, gdy w jej treści można odnaleźć potwierdzenie przynajmniej dwóch poniższych twierdzeń:

1. Przedstawiciele duchowieństwa lub/i osoby konsekrowane prezentowane są jako osoby żyjące niezgodnie z własną tożsamością kapłańską lub/i zakonną²³

2. Przełożeni kościelni (proboszcz, biskup, papież) prezentowani są jako osoby bierne, nie reagujące na ciężkie grzechy duchownych (alkoholizm, pedofilia, łamanie celibatu, chciwość na pieniądze), lub też ukrywające te grzechy.

3. Osoby duchowne/zakonne zostają przedstawione jako osoby pozbawione woli poprawy własnego życia moralno-religijnego.

4. Artykuł prasowy przedstawia z imienia i nazwiska duchownych lub osoby zakonne, wobec których postawione są oskarżenia o popełnienie grzechów ciężkich (alkoholizm, pedofilia, łamanie celibatu, chciwość na pieniądze).

Z kolei autor klasyfikuje tekst do „ramy pozytywnej”, gdy w jego treści można odnaleźć potwierdzenie przynajmniej dwóch z poniższych twierdzeń:

1. Przedstawiciele duchowieństwa lub/i osoby konsekrowane prezentowani są jako osoby żyjące zgodnie z własną tożsamością kapłańską lub/i zakonną.

2. Przełożeni kościelni (proboszcz, biskup, papież) prezentowani są jako osoby zaangażowane w walce z ciężkimi grzechami duchownych (alkoholizm, pedofilia, łamanie celibatu, chciwość na pieniądze) i/lub też stosującymi zabiegi prewencyjne we własnych wspólnotach.

3. Osoby duchowne/zakonne zostają przedstawione jako osoby o silnej woli poprawy własnego życia moralno-religijnego.

4. Artykuł prasowy przedstawia z imienia i nazwiska sylwetki osób duchownych/zakonnych, będące wzorem realizacji ideału powołania kapłańskiego i zakonnego (urzeczywistnianie rad ewangelicznych czystości, ubóstwa i posłuszeństwa, Ewangelia jako najważniejszy punkt odniesienia życiowego).

2. WYNIKI ANALIZY PRASOZNAWCZEJ

Łączna liczba tekstów prasowych spełniających kryteria analizy w czterech poddanych badaniom prasoznawczych tygodnikach opinii od 1 października do 13 listopada 2018 r. wynosiła 74. Najwięcej tekstów o Kościele katolickim od-

²³ Autor przyjmuje rozumienie tożsamości kapłańskiej i tożsamości zakonnej w duchu posoborowego nauczania Kościoła (por. S. Urbański, *Tożsamość duchowa kapłana w świetle posoborowego nauczania Kościoła*, Studia Teologiczne: Białystok, Drohiczyń, Łomża 17 (1999), 173–185; T. Paszkowska, *Teologia duchowości w formacji osób konsekrowanych w nauczaniu Kościoła posoborowego*, *Duchowość w Polsce* 13 (2011), 57–67).

notowano w tygodniku „Sieci” – 27, co stanowiło 36,49% łącznej liczby tekstów. Kolejnymi tytułami w tej kategorii badawczej były: „Polityka” – 23 publikacje (31,08%), „Do Rzeczy” – 14 (18,92%). Najmniej tekstów spełniających kryteria analizy opublikowano w tygodniku „Newsweek Polska” – 10, co stanowi 13,51% publikacji tegoż tytułu w łącznej liczbie publikacji spełniających kryteria analizy. Warto zauważyć, że w okresie bezpośrednio następującym po premierze filmu *Kler* liczba publikacji na temat Kościoła katolickiego była najwyższa (w okresie 1–7 X 2018 – 26, 8–14 X 2018 – 18), w kolejnych tygodniach systematycznie spadała (por. tabela 1).

Tabela 1 przedstawia liczbę tekstów spełniających kryteria analizy w kolejnych edycjach analizowanych tytułów prasowych, tabela 2 zaś wskazuje liczbę tekstów prasowych w poszczególnych tytułach prasowych od 1 października do 31 listopada 2018 r. oraz procentowy udział publikacji prasowych w łącznej próbie badawczej.

Tabela 1. Liczba tekstów prasowych w poszczególnych tygodnikach opinii w poszczególnych tygodniach okresu badawczego

Tytuł prasowy / data	1–7 X 2018	8–14 X 2018	15–21 X 2018	22–29 X 2018	30 X–5 XI 2018	6–13 XI 2018
„Newsweek Polska”	4	2	2	2	0	0
„Polityka”	9	5	5	2	1	1
„Do Rzeczy”	5	6	0	2	1	0
„Sieci”	8	5	4	4	3	3
Razem	26	18	11	10	4	4

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 2. Liczba tekstów prasowych w okresie badawczym 1 X–13 XI 2018 oraz procentowy udział publikacji w próbie badawczej

Tytuł prasowy / Kategoria	Łączna liczba tekstów	Procentowy udział publikacji
„Newsweek Polska”	10	13,51%
„Polityka”	23	31,08%
„Do Rzeczy”	14	18,92%
„Sieci”	27	36,49%
Razem	74	100%

Źródło: Opracowanie własne.

Wyniki badań dowiodły wysokiego udziału w próbie badawczej tych publikacji prasowych, którym można przypisać kategorię negatywizmu – ogółem 61 tekstów, co stanowi 82,43% wszystkich tekstów spełniających kryteria analizy

(por. tabele 3 i 4). W przypadku tygodnika „Do Rzeczy” wszystkie bez wyjątku publikacje o Kościele katolickim podjęły problematykę, z którą był powiązany *negativity* jako czynnik selekcji informacji. W przypadku tygodnika „Polityka” wskaźnik ten osiągnął prawie 87%, „Sieci” – 74,07%, a w przypadku „Newsweek Polska” – 70% (por. tabela 4). Trzynastu publikacjom prasowym nie przyporządkowano kategorii negatywizmu. Stanowiły one 17,57% próby badawczej (por. tabela 4).

Tabela 3. Liczba tekstów prasowych spełniających kryteria analizy w tygodnikach opinii, którym przyporządkowano kategorię negatywizmu w poszczególnych tygodniach okresu badawczego

Tytuł prasowy / data	1–7 X 2018	8–14 X 2018	15–21 X 2018	22–29 X 2018	30 X–5 XI 2018	6–13 XI 2018
„Newsweek Polska”	2	2	1	2	0	0
„Polityka”	8	4	5	2	1	0
„Do Rzeczy”	5	6	0	2	1	0
„Sieci”	8	5	1	3	3	0

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 4. Łączna liczba tekstów prasowych od 1 X do 13 XI 2018, którym przyporządkowano kategorię negatywizmu oraz ich procentowy udział w łącznej liczbie tekstów danego tytułu prasowego stanowiących materiał badawczy

Tytuł prasowy / kategoria	Łączna liczba tekstów, którym przyporządkowano kategorię <i>negativity</i>	Procentowy udział publikacji ²⁴
„Newsweek Polska”	7	70,00%
„Polityka”	20	86,96%
„Do Rzeczy”	14	100%
„Sieci”	20	74,07%
Razem	61	82,43%

Źródło: Opracowanie własne.

W tabelach 5–7 autor wskazał liczbę publikacji, zaklasyfikowanych odpowiednio do „ramy negatywnej” i „ramy pozytywnej” w poszczególnych tytułach

²⁴ Autor poszczególne wartości wyrażone w punktach procentowych zawarte w kolumnie „Procentowy udział publikacji” otrzymał, dzieląc łączną liczbę tekstów, którym przyporządkowano kategorię *negativity* przez łączną liczbę tekstów prasowych poddanego analizie tytułu prasowego. Na przykład wartość 70% dla „Newsweek Polska” otrzymano, dzieląc 7 przez 10. Wykorzystano zatem dane liczbowe znajdujące się w tabeli 2 i 4.

prasowych wraz z ich udziałem wyrażonym w punktach procentowych w materiale badawczym analizowanych tygodników. Najwyższy odsetek procentowy publikacji zaklasyfikowanych do „ramy negatywnej” wyróżniono w tygodnikach „Polityka” oraz „Newsweek Polska”, odpowiednio – 78,26% i 70% wszystkich tekstów spełniających kryteria analizy. Z kolei w tygodnikach „Do Rzeczy” i „Sieci” nie odnotowano tekstów prasowych reprezentujących „ramę negatywną”. Polaryzacja podziału pomiędzy tygodnikami prawicowo-konserwatywnymi oraz lewicowo-liberalnymi wyraziła się również w liczbie publikacji zaklasyfikowanych do „ramy pozytywnej”. Najwyższy odsetek procentowy publikacji zaklasyfikowanych do „ramy pozytywnej” odnotowano w tygodnikach „Do Rzeczy” oraz „Sieci”, odpowiednio – 78,57% i 77,78%, a najniższy w tygodnikach „Polityka” i „Newsweek Polska” – odpowiednio 13,04% i 20% (por. tabela 7).

Tabela 5. Liczba publikacji prasowych zaklasyfikowanych do „ramy negatywnej” w tygodnikach opinii w poszczególnych tygodniach okresu badawczego

Tytuł prasowy / data	1–7 X 2018	8–14 X 2018	15–21 X 2018	22–29 X 2018	30 X–5 XI 2018	6–13 XI 2018	Razem
„Newsweek Polska”	3	1	1	2	0	0	7
„Polityka”	7	4	5	2	0	0	18
„Do Rzeczy”	0	0	0	0	0	0	0
„Sieci”	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 6. Liczba publikacji prasowych zaklasyfikowanych do „ramy pozytywnej” w tygodnikach opinii w poszczególnych tygodniach okresu badawczego

Tytuł prasowy / data	1–7 X 2018	8–14 X 2018	15–21 X 2018	22–29 X 018	30 X–5 XI 2018	6–13 XI 2018	Razem
„Newsweek Polska”	1	0	1	0	0	0	2
„Polityka”	2	1	0	0	0	0	3
„Do Rzeczy”	2	6	0	2	1	0	11
„Sieci”	2	5	4	4	3	3	21

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 7. Procentowy udział publikacji prasowych przyporządkowanych do „ramy negatywnej” i „ramy pozytywnej” w poszczególnych tytułach prasowych w okresie badawczym 1 X–13 XI 2018²⁵

Tytuł prasowy / kategoria	„Rama negatywna”	„Rama pozytywna”
„Newsweek Polska”	70%	20%
„Polityka”	78,26%	13,04%
„Do Rzeczy”	0%	78,57%
„Sieci”	0%	77,78%

Źródło: Opracowanie własne.

Aż 61 spośród 74 tekstów prasowych (co stanowi 82,43% materiału badawczego) odwoływało się do wydarzeń, którym można było przypisać kategorię negatywizmu. Obecność *negativity* jako kryterium selekcji informacji w przeważającej części tekstów prasowych zostało zasadniczo w dwojaki sposób wykorzystane w tekstach prasowych: do współtworzenia negatywnego wizerunku Kościoła katolickiego przez tygodniki lewicowo-liberalne oraz do budowania pozytywnego wizerunku instytucji eklezjalnej przez tygodniki prawicowo-konserwatywne.

Autor wskaże reprezentatywne przykłady tekstów prasowych, zaliczonych do poszczególnych ram interpretacyjnych. Należy zauważyć, że temat filmu *Kler* zdominował agendę medialną. Spośród 74 publikacji dotyczących Kościoła katolickiego aż 59 nawiązywało w sposób bezpośredni do dzieła Wojciecha Smarzowskiego.

„Rama negatywna” została potwierdzona w publikacjach poprzez prezentację osób duchownych jako osób żyjących niezgodnie z tożsamością kapłańską bądź zakonną bez jakiegokolwiek woli poprawy własnego życia moralno-religijnego. Koncepcja posoborowa tożsamości kapłańskiej zakłada m.in. właściwy dystans od polityki, brak sojuszu tronu i ołtarza²⁶. Tymczasem w wielu publikacjach prasowych autorzy wskazywali w tej kwestii uchybienia duchownych i konsekrowanych.

Tomasz Lis zauważa, że „w *Klerze* nie ma bowiem niczego, o czym nie mówiliby się na chrzcinach, weselach i pogrzebach – o pazerności księży. Oraz w mediach – o zapewne bardzo licznych przypadkach pedofilii. Niby wszyscy wiedzieli,

²⁵ Uzyskane wyniki autor uzyskał, dzieląc łączną liczbę publikacji danego tytułu prasowego zaklasyfikowane do „ramy negatywnej”/„ramy pozytywnej” przez łączną liczbę tekstów prasowych analizowanego tytułu prasowego. Na przykład wynik 78,26% dla „ramy negatywnej” tygodnika „Polityka” otrzymano, dzieląc 18 przez 23. Wykorzystano zatem dane liczbowe zawarte w tabeli 2 i 5. Sumaryczny procentowy udział publikacji zaklasyfikowanych do „ramy negatywnej” i „ramy pozytywnej” nie sumuje się do 100, ponieważ wśród analizowanych tekstów były również krótkie publikacje o charakterze informacyjnym lub teksty, w których autor dystansuje się od oceny moralnej osób duchownych i Kościoła katolickiego. Ogółem takich publikacji było 12 (por. M. Meller, *To nie jest felieton o „Klerze”*, Newsweek Polska 2018, nr 42, 37; J. Wróblewski, *Biznes złoty, ale skromny*, Polityka 2018, nr 44, 82–84; A. Leszczyński, *Papież i husaria wyklęta biją bolszewika*, Polityka 2018, nr 45, s. 53–55; A. Niewińska, *Kasa na „Kler”*, Do Rzeczy 2018, nr 40, 26–27; *Sygnalista nadaje*, Sieci 2018, nr 40, 26–27).

²⁶ P. Mazurkiewicz, *Niepolityczna polityczność Kościoła*, Chrześcijaństwo, Świat, Polityka, 13 (2017) 2, 5–20.

ale katharsis było potrzebne. Szczególnie teraz, gdy Kościół ostentacyjnie poszedł pod rękę z PiS, dając wszystkim do zrozumienia, że de facto jest ponad prawem²⁷. Redaktor naczelny tygodnika „Newsweek Polska” przywołuje osobę o. Rydzyka: „Symbioza władzy z biznesem ojca dyrektora jest beczelnie jawna. [...] Wrzód pęczniał. I właśnie pęka. Jarosław Kaczyński powiedział kiedyś, że ZChN to droga do dechrystianizacji Polski. Okazało się, że tę drogę sam z Rydzykiem wytyczył²⁸. W podobnej tonacji, na temat sojuszu hierarchów Kościoła katolickiego z partią Prawo i Sprawiedliwość, wypowiada się na łamach „Polityki”, jej redaktor naczelny, Jerzy Baczyński: „Poirytowanie władzy łatwo zrozumieć, bo Smarzowski na kilka tygodni przed wyborami ugodził w najważniejszego dziś koalicjanta „zjednoczonej prawicy”. Kościół instytucjonalny, ogromna większość biskupów i kleru wciąż dają ideową i moralną osłonę rządzącym, faktycznie autoryzując PiS jako jedyną partię polskich katolików, polityczną emanację Kościoła i wiary²⁹. W kontekście zaangażowania hierarchów w życie polityczne, Zbigniew Mikołajko określa katolicyzm polski mianem „katolicyzmu politycznego”³⁰. Filozof religii stwierdza, że „za zbyt bliski sojusz władzy kościelnej i świeckiej przyjdzie zapłacić Kościołowi instytucjonalnemu. Kościół jest w tej chwili bardziej nie lubiany niż politycy³¹. Z kolei Cezary Michalski w następujący sposób dokonuje opisu kondycji współczesnego Kościoła katolickiego w Polsce: „Kiedy miliony Polaków zagłosowały na Ruch Palikota, postępowała klerykalizacja polskiego państwa i prawa, rozkwitała religia smoleńska, a ostateczny koniec ugrupowania [Ruch Palikota] zbiegł się z momentem, kiedy władzę w Polsce przejęła najbardziej patologiczna koalicja tronu Kaczyńskiego z ołtarzem Rydzyka. Dziś, kiedy miliony Polaków chodzą na *Kler*, katecheci niepodzielnie rządzą w polskich szkołach, Ziobro usuwa nazwiska księży z ujawnionej przez jego ministerstwo listy pedofilów, Kaczyński, Morawiecki i Gowin zasilają milionami złotych z budżetu państwa imperium Rydzyka, a wielu biskupów i księży otwarcie uczestniczy w kampanii wyborczej Prawa i Sprawiedliwości³²”.

Adam Grzeszak w artykule *Maryja od megawatów* prezentuje klasztor na Jasnej Górze jako beneficjenta państwowych spółek zarządzających energetyką polską. Z tekstu można wywnioskować, że zakon paulinów, wykorzystuje fakt sprawowania kurateli nad kaplicą Cudownego Obrazu do osiągnięcia doczesnych celów materialnych, a ponadto zezwala, aby przestrzeń sakralna była wykorzystywana do celów politycznych:

„Zawieramy tobie Maryjo, Jasnogórska Pani, wszystkie sprawy energetyki polskiej, jej bezpieczeństwo, rozwój, unowocześnienie, służbę tysięcy naszych kolegów w dzień i w nocy, bez ustanku z poświęceniem i narażeniem życia. Oddajemy

²⁷ T. Lis, *Kler i Polska*, Newsweek Polska 2018, nr 41, 2.

²⁸ Tamże.

²⁹ J. Baczyński, *Kler nasz powszedni*, Polityka 2018, nr 40, 6.

³⁰ A. Sowa, *Plutony różańca* (rozmowa z Z. Mikołajko), Polityka 2018, nr 40, 31.

³¹ Tamże, 33.

³² C. Michalski, *Ocalić wiarę*, Newsweek Polska 2018, nr 44, 21–22; por. także A. Pawlicka, *To, co mnie wkurza* (rozmowa z Wojciechem Smarzowskim), Newsweek Polska 2018, nr 41, 11–14.

ci w opiekę naszych przełożonych. Wyproś wszystkim mądrość i odpowiedzialność w podejmowanych decyzjach” – modlił się na Jasnej Górze minister energii Krzysztof Tchórzewski, wygłaszając „Akt zawierzenia energetyków polskich Matce Bożej Królowej Polski”. Akt został poparty hojnymi darami – finansowymi i materialnymi – złożonymi przez energetyczne spółki Skarbu Państwa³³.

Wizerunek negatywny Kościoła współbudowały także te publikacje, które prezentowały przełożonych kościelnych jako osoby biernie, nie reagujące na ciężkie grzechy duchownych (alkoholizm, pedofilia, łamanie celibatu, chciwość na pieniądze), ukrywające je oraz lękające się ich upublicznienia. Scenarzysta *Kleru*, Jacek Rzehak, zauważa na łamach „Polityki”, że brak współpracy polskich władz kościelnych z twórcami dzieła artystycznego wyrażający się w odmowie producentowi filmu wynajmu potrzebnych w ekranizacji obiektów sakralnych, dowodzi niezrozumienia podjętego tematu ze strony hierarchów Kościoła i niewykorzystania przez nich szansy na samooczyszczenie³⁴. Aleksandra Pawlicka stwierdza, że biskupi, którym zależy na ujawnieniu przypadków pedofilii w polskim episkopacie nie są liczni i do nich należą, jej zdaniem, biskupi Libera, Guzdek, Kamiński, Czaja. Ujawnione przypadki księży skazanych lub oczekujących na wyrok stanowią „wierzchołek góry lodowej”³⁵. Pawlicka zauważa, że „gdy na posiedzeniu episkopatu prymas Polak zaproponował przygotowanie raportu, biskupi nie kryli niezadowolenia. Zwłaszcza w kuluarach wielu deklarowało, że nie podporządkuje się wytycznym. Propozycja prymasa zakłada bowiem nie tylko zebranie informacji o duchownych z prawomocnym wyrokiem i tych, przeciwko którym prowadzone jest śledztwo, ale też o przypadkach znanych biskupom z przeszłości. To właśnie budzi opór, bo który z hierarchów będzie chciał donieść na samego siebie? Który przyzna, że wiedział, a nie powiedział? Choć właśnie ujawnienie tej wiedzy mogłoby przerwać wieloletnią znowę milczenia i uruchomić proces oczyszczania Kościoła z zarzutu krycia pedofilów”³⁶. Autorka wskazuje również nazwiska wysoko postawionych duchownych, którzy ukrywali przed papieżem Janem Pawłem II ujawnienie afery z arcybiskupem Paetzem: arcybiskup Józef Kowalczyk, nuncjusz apostolski w Polsce, kardynał Angelo Sodano, sekretarz stanu Stolicy Apostolskiej, kardynał Stanisław Dziwisz, ówczesny osobisty sekretarz papieża oraz arcybiskup Marek Jędraszewski, ówczesny biskup pomocniczy poznański³⁷.

Zdaniem Adama Szostkiewicza, kryzys pedofilski w Kościele katolickim przypada w dużej mierze na lata pontyfikatu Jana Pawła II. Publicysta „Polityki” stawia pytanie o przyczyny bierności papieża Wojtyły wobec seksualnych nadużyć meksykańskiego księdza Maciela Delgado, czy też decyzji o nominacji kardynalskiej dla Amerykanina Bernarda Lawa, który za masowe tuszowanie kościelnych skandali pedofilskich nie poniósł kary³⁸. Szostkiewicz przywołuje próbę uzasadnie-

³³ A. Grzeszak, *Maryja od megawatów*, *Polityka* 2018, nr 41, 39.

³⁴ U. Schwarzenberg-Czerny, „*Kler*” od zaplecza, *Polityka* 2018, nr 41, 91–93.

³⁵ A. Pawlicka, *Kto złamie znowę milczenia*, *Newsweek Polska* 2018, nr 43, 20.

³⁶ Tamże; por. także J. Podgórska, *Mapa zła* (rozmowa z J. Scheuring-Wielgus), *Polityka* 2018, nr 40, 7.

³⁷ A. Pawlicka, *Kto złamie....* art.cyt., 22–23.

³⁸ A. Szostkiewicz, *Rysy na spiżu*, *Polityka* 2018, nr 42, 15–16.

nia postawy Wojtyły, dokonaną przez byłego jezuitę, Stanisława Obirka: „zdaniem Obirka zasadniczym kryterium dla papieża Wojtyły w sprawach kościelnych była lojalność wobec doktryny i instytucji”³⁹.

Nie zabrakło również takich publikacji, w których osoby duchowne/zakonne zostały przedstawione jako osoby pozbawione woli poprawy własnego życia moralno-religijnego. W opinii Pawlickiej, redaktorki „Newsweeka” w kontekście transparentnych działań polskiego Kościoła dotyczących walki z pedofilią czy ujawnieniem danych statystycznych na ten temat, „bez nacisku Watykanu i opinii społecznej na zmiany w polskim Kościele nie ma wielkich szans”⁴⁰. Podobnego zdania jest Wojciech Smarzowski, który powątpiewa w dobre intencje Kościoła dotyczące jego oczyszczenia i transparentności, a raczej myśli o drugiej części filmu *Kler*, w której filmowy „arcybiskup Mordowicz wysłał kłona księdza Lisowskiego, który rusza od kurii do kurii i niszczy odpowiednie archiwa kościelne”⁴¹. Brak woli poprawy życia moralnego Kościoła dowodzi również reakcja przełożonych Towarzystwa Chrystusowego na wyrok sądu skazującego zakonnika – pedofila na karę więzienia, a zakonowi, do którego przynależał, zasądził wysokie odszkodowanie: „Katarzyna miała 13 lat, gdy znajomy ksiądz ją porwał, uwięził i przez kilkanaście miesięcy gwałcił. Oprawca przesiedział w więzieniu cztery lata, a jego ofiara do dziś nie poradziła sobie z traumą i potrzebuje stałej opieki. Katarzyna pozwała Towarzystwo Chrystusowe (zakon, do którego należał ksiądz) o odszkodowanie – sąd przyznał jej milion złotych zadośćuczynienia oraz dożywotnią rentę. Potem wyrok potwierdził sąd apelacyjny. Towarzystwo Chrystusowe płacić nie zamierza (argumentacja: zakon nie wiedział o zachowaniu księdza) i zapowiada kasację do Sądu Najwyższego”⁴².

W kilku przypadkach autorzy tekstów prasowych wskazali nazwiska tych duchownych lub osób zakonnych, wobec których postawione zostały oskarżenia o popełnienie grzechów ciężkich (alkoholizm, pedofilia, łamanie celibatu, chciwość na pieniądze) lub pośrednio z nimi powiązanych, m.in. wskazano osobę arcybiskupa Juliusza Paetza⁴³ oraz ks. Georga, starszego brata papieża emeryta Ratzingera, w którego chórze chłopięcym miało dojść do ok. 500 przypadków nadużyć seksualnych⁴⁴.

Jeśli chodzi o „ramę pozytywną”, film *Kler* stał się okazją do podjęcia przez autorów publikacji prasowych dyskusji nad zasadnością zarzutów stawianych instytucjonalnemu Kościołowi katolickiemu, dotyczących skali uzależnień duchowieństwa od alkoholu, łamania celibatu, chciwości na dobra materialne, czy też grzechu pedofilii. Zobrazowana przez Smarzowskiego skala zarzutów zostaje potraktowana przez analizowane tygodniki prawicowe jako atak na chrześcijaństwo, a film *Kler* jako „prezent nieudany, brzydki i skandaliczny na 100-lecie niepodle-

³⁹ Tamże, 16.

⁴⁰ A. Pawlicka, *Kto złamie znowę...*, art.cyt., 23.

⁴¹ J. Wróblewski, *Wstajemy z kolan* (rozmowa z W. Smarzowskim), *Polityka* 2018, nr 40, 17.

⁴² MG, *Ofiarom księży pedofilów należą się pieniądze*, *Newsweek Polska* 2018, nr 42, 36

⁴³ A. Pawlicka, *Kto złamie znowę...*, art.cyt., 20–23.

⁴⁴ *Wstyd za pedofilię*, *Polityka* 2018, nr 40, 10.

głości Polski”⁴⁵. W opinii wieloletniego redaktora naczelnego tygodnika katolickiego „Niedziela” i moderatora Ruchu „Europa Christi”, ks. Ireneusza Skubisia, „Kościół wzywa do pokuty za grzechy. I jednocześnie Kościół jest piękny, daje życie, daje Dekalog, daje wspaniałą nadzieję człowiekowi. Kościół ma także przełożenie na życie społeczne, działa charytatywnie, wspomaga biednych i chorych, pociesza cierpiących. To jest wspaniała robota Kościoła. Tymczasem we wspomnianym wcześniej filmie widzimy jedynie ohydę, która też jest obecna. Nie jest jednak istotą Kościoła, ale jedynie marginesem”⁴⁶. Podobnie uważa Jan Rokita, dla którego obraz Kościoła w ujęciu Smarzowskiego jest wyraźnie przerysowany i powinien u uważnego widza wzbudzić pytanie o wiarygodność przekazu. Rokita określa Smarzowskiego mianem „wulgarnego nihilisty”, który żywi równą odrazę do wszystkich⁴⁷.

Tomasz Lis, redaktor naczelny tygodnika „Newsweek Polska”, deklaruje, że ma świadomość, że wielu duchownych katolickich żyje i pracuje zgodnie z ideałem powołania kapłańskiego czy zakonnego: „Warto przy okazji pamiętać, że bardzo nie fair jest stygmatyzowanie wszystkich księży – zresztą tak jak jakiegokolwiek innej grupy [...]. Prawem Wojciecha Smarzowskiego było przerysowanie wynaturzeń i grzechów – filmów nie robi się linijką i kropłomierzem. Ale nie można wszystkich księży wrzucać do jednego worka. Także dlatego, że wielka rzesza ludzi doznała z ich strony wyłącznie dobra”⁴⁸. Należy jednocześnie zauważyć, że tej deklaracji redaktora naczelnego „Newsweeka” towarzyszy ogromna dysproporcja liczby tekstów prasowych zaliczonych do „ramy negatywnej” wobec „ramy pozytywnej” (70% wobec 20%), która w żaden reprezentatywny sposób nie odzwierciedla skali problemu (por. tabela 7). Nawet jeśli „Newsweek Polska” przedstawia dzieła dobroczynne ojców kapucynów (jadłodajnia dla bezdomnych w Warszawie przy ul. Miodowej), to jednak na pierwszej stronie publikacji *Dwudziestu jeden i Bóg* zostają wyeksponowane słowa współbudujące wizerunek negatywny Kościoła: „Kościół dopuścił się wielu grzechów, ale przecież to nieprawda, że duchowni to sami chciwcy i pedofile”⁴⁹ oraz następujący fragment wypowiedzi brata Szymona, kapucyna i duszpasterza młodzieży „Jestem żołnierzkiem na pierwszej linii. A ciągle słyszę, że moi generałowie tkwili w jakimś bagnie”⁵⁰. Piotr Skwieciński na łamach „Sieci” stwierdza, że „Smarzowskiemu nie chodzi o oczyszczenie Kościoła. Bo kiedy atakuje się jakąś zbiorowość tak totalnie i uogólniająco, reakcją nie może być żadne katharsis, tylko zacięta obrona status quo. Reżyser o tym wie. Ale idzie mu nie o usunięcie brudu, tylko o wyzwolenie Polaków od religii”⁵¹. Redaktorzy tygodnika „Sieci” wskazują, że powstanie filmu *Kler* nie jest znakiem zatroskania jego twórców o samooczyszczenie się Kościoła katolickiego: „Tymczasem michnikowszczyzna znów gra w głuptaka i przekonuje świat, że film «Kler» po-

⁴⁵ A. Ceyrowski, *Abyśmy byli jedno* (rozmowa z ks. I. Skubisem), Sieci 2018, nr 41, 72.

⁴⁶ Tamże, 73.

⁴⁷ J. Rokita, *Smarzowski u kresu nocy*, Sieci 2018, nr 43, 42–44.

⁴⁸ T. Lis, dz.cyt.

⁴⁹ Newsweek Polska, 2018, nr 41, 16.

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ P. Skwieciński, *Duchowe dzieło IV Departamentu*, Sieci 2018, nr 41, 30.

wstał z życzliwości do Kościoła i z umiłowania chrześcijaństwa. Ma być ozdrowieńczy i oczyszczający. Według tej logiki Żydzi w III Rzeszy powinni traktować film «Żyd Süss» jako życzliwy gest ze strony nazistów. Sztuczka z «oczyszczaniem» śmierdzi na kilometr i po tych prawie 30 latach tylko najwięksi idioci mogą kupić tak tanią bajeczkę⁵². W opinii Pawła Lisickiego film *Kler* należy odczytywać w kluczu mechanizmu prowokacji – sztuki wywołującej skandal⁵³, a dla Piotra Semki jako „tramwajowy antyklerykalizm”⁵⁴.

Oprócz publikacji bezpośrednio odnoszących się do filmu *Kler*, odnotowano także inne publikacje współbudujące pozytywny wizerunek Kościoła i podejmujące m.in. temat działalności Stowarzyszenia Pomocy Kościołowi w Potrzebie⁵⁵, zagrożenia ideologią gender i roli Kościoła jako obrońcy wartości nienegocjowalnych⁵⁶, znaczenia duchowieństwa polskiego w odzyskaniu przez Polskę niepodległości⁵⁷. Takie teksty prasowe współbudowały pozytywny wizerunek Kościoła, stąd zaklasyfikowane zostały do „ramy pozytywnej”. Autorzy tygodników prawicowych podważyli zatem wizję Kościoła katolickiego, zmagającego się wyłącznie z aferami moralno-obyczajowymi duchowieństwa, i wskazali wybrane sylwetki osób duchownych/zakonnych, będące wzorem realizacji ideału powołania kapłańskiego i zakonnego. Wiele uwagi poświęcono osobie Jana Pawła II, którego sylwetka została przypomniana z racji obchodzonej w październiku 2018 r. 40. rocznicy jego wyboru na urząd biskupa Rzymu⁵⁸.

W artykule *Papież z Polski* tygodnik „Newsweek Polska” podjął również temat osoby Jana Pawła II, ale w politologicznej perspektywie konklawe z 1978 r. Zabrał w tekście odniesienia to pozytywnych przykładów realizacji tożsamości i życia kapłańskiego oraz zakonnego, natomiast tekst kończy się podejrzeniem wysuniętym pod adresem przedstawicieli duchowieństwa o popełnienie grzechów ciężkich: „Wiele osób przewidywało, że po mocnych rządach naszego rodaka Kościół znajdzie się w kryzysie – i rzeczywiście znalazł się. Świadczy o tym dymisja Benedykta XVI, sprzeczny wobec nauczania Franciszka, a wreszcie eksplozja wszystkich afer finansowych i pedofilskich”⁵⁹. Tym samym przekaz tygodnika „Newsweek Polska” dotyczący wizerunku Kościoła jest czytelny: pontyfikat Jana Pawła II wypełniony był aferami moralno-obyczajowymi kleru, nawet jeśli dostrzega się zasługi papieża w przemianach politycznych Europy.

⁵² *Sygnalista nadaje*, Sieci 2018, nr 40, 26; por. także K. Feusette, *Ciemno pod latarnią*, Sieci 2018, nr 40, 8; S. Janecki, *Antyklerykalizm*, Sieci 2018, nr 40, 42–44.

⁵³ P. Lisicki, *Mechanizm prowokacji*, Do Rzeczy 2018, nr 40, 3.

⁵⁴ P. Semka, *Film zły*, Do Rzeczy 2018, nr 40, 18.

⁵⁵ G. Górny, *Chrześcijananie w potrzebie*, Sieci 2018, nr 44, 50–52.

⁵⁶ J. Pospieszalski, *Póki nie jest za późno*, Sieci 2018, nr 44, 126; tenże, *Absurdy gender studies i dobrze zastawiona pułapka*, Sieci 2018, nr 41, 110.

⁵⁷ M. Wikło, *Portret naszej niepodległości*, Sieci 2018, nr 45, 24–28.

⁵⁸ (raw), *Pewność świętości*, Do Rzeczy 2018, nr 41, 11; F. Musiał, *Pontyfikat przelomu*, Do Rzeczy 2018, nr 41, 79–81; Ł. Marek, *Reakcja na wybór „w dalekim” kraju*, Do Rzeczy 2018, nr 41, 81; M. Kindziuk, *Święci rodzice świętego papieża*, Sieci 2018, nr 42, 50–53; G. Górny, *Dziedzictwo Jana Pawła II*, Sieci 2018, nr 42, 54–56.

⁵⁹ K. Nadolski, *Papież z Polski* (rozmowa z Jackiem Moskwą), Newsweek Polska 2018, nr 43, 45.

Dla Marzeny Nykiel film *Kler* stał się okazją do wyeksponowania przez media społecznościowe ofiarnej posługi polskiego Kościoła i księży. Autorka zauważa, że „natychmiast po ukazaniu się plakatu filmu przedstawiającego w sutannach czterech głównych aktorów (Gajosa, Więckiewicza, Braciaka i Jakubika) pojawiła się jego przeróbka. W miejsce aktorów wstawiono wizerunki kapłanów: prymasa Wyszyńskiego, papieża Jana Pawła II, bł. Jerzego Popiełuszki i św. Maksymiliana Kolbego”⁶⁰. Nykiel zaproponowała zatem inny klucz asocjacyjny dotyczący słowa „kler”, przyczyniający się do budowania pozytywnego wizerunku Kościoła i duchownych, w którym z perspektywy historycznej zostają ukazani jako „wsparcie i przyczółek zmian w drodze do wolności”⁶¹. W opinii Nykiel „błąd Wojciecha Smarzowskiego i innych walczących antyklerykałów polega na tym, że nie biorą pod uwagę płaszczyzny duchowej. Nie rozumieją, że wspólnota powołana przez Chrystusa istnieje nieprzerwanie 2000 lat nie dlatego, że składa się wyłącznie z aniołów i superbohaterów, ale dlatego, że grzeszni ludzie zawierają swoje słabe serca wszechmogącemu Bogu”⁶². Jest to zatem przykład publikacji prasowej odsyłającej czytelnika do przestrzeni nadprzyrodzonej, w celu pełniejszego zrozumienia istoty tożsamości kapłańskiej/zakonnej.

3. INTERPRETACJA WYNIKÓW I WNIOSKI

Odnotowano dużą liczbę tekstów prasowych odnoszących się do wydarzeń, którym można przypisać kategorię negatywizmu – ogółem 61 tekstów. Profil pisma nie wpływał na zróżnicowanie stopnia ich obecności w poszczególnych tytułach prasowych.

Podjęcie przez prasę tematów odnoszących się do czegoś negatywnego w Kościele katolickim, faworyzowało obecność interpretacyjnej „ramy negatywnej” w tygodnikach lewicowo-liberalnych, a obecność „ramy pozytywnej” w tygodnikach konserwatywno-prawicowych. Przeprowadzone badania nie potwierdziły, że istnieje korelacja pomiędzy obecnością kategorii negatywizmu w zdarzeniach agendy publicznej oraz sposobem przyporządkowania newsa do „negatywnej ramy” interpretacyjnej.

Autorzy prawicowych tygodników opinii, podejmując polemikę z zarzutami wobec Kościoła, dotyczącymi niemoralnego sposobu życia duchownych, wykorzystują technikę *reframingu*, polegającą na zmianie znaczenia oskarżeń wysuwanych pod adresem instytucji Kościoła oraz na zmianie kontekstu⁶³. Autorzy publikacji tygodników „Do Rzeczy” oraz „Sieci” podważyli prawdziwość zarzutów obecnych w filmie *Kler* postawionych pod adresem osób duchownych.

⁶⁰ M. Nykiel, *Nieoczekiwany efekt „Kleru”*, Sieci 2018, nr 43, 40; por. także T. Terlikowski, *Kościół po „Klerze”*, Do Rzeczy 2018, nr 40, 22–24.

⁶¹ Tamże.

⁶² Tamże, 41.

⁶³ P. Guzik, *Communicating migration – Pope Francis’ strategy of reframing refugee issues*, Church, Communication and Culture 3 (2018) 2, 106–135.

Polaryzacja wizerunku prasowego Kościoła katolickiego dokonuje się nie tylko w kontekście doboru ram interpretacyjnych, ale także w perspektywie etycznej, powiązanej z respektowaniem zasady obiektywizmu dziennikarskiego. Problem właściwej oceny zachowywania tejże powinności deontologicznej powiązany jest z utrudnionym publicznym dostępem do danych dotyczących liczby polskich duchownych oskarżonych o molestowanie osób poniżej 18. roku życia. Mimo istnienia dokumentów, w których instytucjonalny Kościół katolicki wypowiada się na temat ochrony osób małoletnich jako priorytowego działania⁶⁴, to jednak całkowite oficjalne dane na ten temat są niedostępne. Tym samym utrudnia to dokładną ocenę respektowania przez polską prasę opinii dziennikarskiej zasady obiektywności. Prasa pravicowa w miejsce fikcyjnych twarzy duchownych zaprezentowanych w filmie Smarzowskiego wskazuje osoby księży i sióstr zakonnych wymienionych z imienia i nazwiska, będących niekwestionowanymi autorytetami moralnymi. Inny przykład zastosowania *reframingu* to potraktowanie kwestii przestępstw seksualnych wobec nieletnich jako punktu wyjścia do dyskusji na inny temat, np. zasadności traktowania ideologii gender czy neomarksizmu jako filozoficznych fundamentów w rozumieniu i tworzeniu współczesnego społeczeństwa.

Negativity jako kryterium selekcji informacji faworyzuje przenikanie tematów z agendy publicznej do agendy medialnej. Aż 61 spośród 74 publikacji odwoływało się do czegoś negatywnego. Prawie wszystkie publikacje prasowe, z którymi można było powiązać *negativity*, odnosiły się do filmu *Kler*, który zajął pierwsze miejsce w agenda-setting w informacjach na temat Kościoła w polskiej prasie opinii. Godne zauważenia jest to, że komunikaty instytucjonalne polskiego Episkopatu oraz komunikaty Stolicy Apostolskiej, podkreślające doniosłość obchodów Synodu Biskupów o Młodzieży, zostały przez polską prasę opinii całkowicie pominięte. Synodowi o Młodzieży należy zdecydowanie przypisać dobre, pozytywne skojarzenia (dzieło nowej ewangelizacji, troska o świętość etc.) oraz jego wyjątkową doniosłość w życiu Kościoła w 2018 r., co potwierdzają wypowiedzi m.in. arcybiskupa Stanisława Gądeckiego, przewodniczącego KEP, oraz ks. Pawła Rytla-Andrianika, rzecznika KEP, watykańskich dyplomatów, czy też watykanistów⁶⁵. Brak natomiast *negativity* w wydarzeniu Synodu, wyjaśnia jego nieobecność w agendzie medialnej polskiej prasy opinii.

⁶⁴ Konferencja Episkopatu Polski, *Kościół wobec grzechu i przestępstwa pedofilii*, <https://episkopat.pl/kosciol-wobec-przestepstwa-pedofilii/> [dostęp: 1.02.2019].

⁶⁵ BP KEP, *Wydarzenia w Kościele w Polsce w 2018 roku*, 31 XII 2018, <https://episkopat.pl/wydarzenia-w-kosciele-w-polsce-w-2017-roku/> [dostęp: 1.02.2019]; Ks. Rytel-Andrianik: *Rok 2018 w Kościele to zwrot w stronę młodzieży*, 31 XII 2018, <https://www.radiowarszawa.com.pl/ks-rytel-andrianik-rok-2018-w-kosciele-to-zwrot-w-strone-mlodziezy/> [dostęp: 1.02.2019]; BP KEP, *Przewodniczący Episkopatu podsumowuje Synod Biskupów o młodzieży (wideo)*, 28 X 2018, <https://episkopat.pl/przewodniczacy-episkopatu-podsumowuje-synod-biskupow-o-mlodziezy-wideo/> [dostęp: 1.02.2019]; F. Piana, *Card. Baldisseri: „2018, anno straordinario di una Chiesa in uscita”*, 30.12.2018, <https://www.vaticannews.va/it/papa/news/2018-12/card-baldisseri-bilancio-pontificato-2018-papa-francesco-sinodo.html> [dostęp: 1.02.2019]; *Sinodo: Accattoli (vaticanista), argomento importante a cui si dà poco rilievo*, 26 IX 2018, <https://www.agensir.it/quotidiano/2018/9/26/sinodo-accattoli-vaticanista-argomento-importante-a-cui-si-da-poco-rilievo/> [dostęp: 1.02.2019].

Negatywizm jako kryterium selekcji informacji uwyraźnił polaryzację polskiej prasy opinii dotyczącą sposobu postrzegania Kościoła katolickiego. Analiza dowiodła, że *negativity* stało się przyczynkiem do podkreślenia dwóch opozycyjnych stanowisk: stanowiska prokościelnego, wyrażonego przez tytuły „Do Rzeczy” i „Sieci” i antyklerykalnego wyrażonego w publikacjach tygodników „Newsweek Polska” oraz „Polityka”. Wydaje się, że analizowane tytuły prasowe reprezentowały stanowiska skrajne, jednostronne, a tym samym niewiarygodne⁶⁶. Przeprowadzone badania prasoznawcze dowiodły, że negatywizm stanowi ważne kryterium informacji o Kościele katolickim, który uwyraźnia odmienny sposób budowania wizerunku instytucji eklezjalnej przez poszczególnych reprezentantów ogólnopolskich tygodników opinii.

BIBLIOGRAFIA

Literatura przedmiotowa

- Baumgartner F. R., Chaqués Bonafont L., *All news is bad news: Newspaper coverage of political parties in Spain*, *Political Communication* 32 (2015) 2, 268–291.
- Bohle R. H., *Negativism as news selection predictor*, *Journalism Quarterly* 63 (1986) 4, 789–796.
- Brzoza K., *Wybór następcy papieża Benedykta XVI na łamach „Rzeczpospolitej” i „Gazety Wyborczej”*, *Kultura – Media – Teologia* 20 (2015), 57–78.
- Chomik D., *A good priest in the tabloid. Image tendencies and the boundaries of anti-clericalism in the media*, *Media – Biznes – Kultura* 2 (2017), 33–46.
- Contreras D., *Il conflitto come 'valore' giornalistico*, *Sphera Publica, Revista de Ciencias Sociales y de la Comunicación* 6 (2006), 77–87.
- Contreras D., *La Iglesia católica en la prensa. Periodismo, retórica y pragmática*, Pamplona 2004.
- Dobek-Ostrowska, *Mediatyzacja polityki w tygodnikach opinii w Polsce – między polityzacją a komercjalizacją*, *Zeszyty Prasoznawcze* 61 (2018) 2 (234), 224–246.
- Entman R., *Framing: Toward clarification of a fractured paradigm*, *Journal of communication* 43 (1993) 4, 51–58.
- Galtung J., Ruge M. H., *The structure of foreign news: The presentation of the Congo, Cuba and Cyprus crises in four Norwegian newspapers*, *Journal of peace research* 2 (1965) 1, 64–90.
- González Gaitano N., *Public Opinion and the Catholic Church*, Roma 2010.
- Guzek D., *Konwergencja mediów katolickich w Polsce*, w: *Konwergencja mediów masowych i jej skutki dla współczesnego dziennikarstwa*, red. M. Gierula, P. Szostok, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2012, 227–240.
- Guzek D., *Religious memory on Facebook in Times of refugee crisis*, *Social Compass* 66 (2019) 1, 75–93.
- Guzik P., *Communicating migration – Pope Francis' strategy of reframing refugee issues*, *Church, Communication and Culture* 3 (2018) 2, 106–135.
- Hackett R. A., *Decline of a paradigm? Bias and objectivity in news media studies*, „Critical Studies in Media Communication”, nr 1.3 (1984), 229–259.
- Hečková A.C., *Media negativism as a tool of political communication*, *European Journal of Science and Theology* 12 (2016) 1, 147–154.

⁶⁶ Por. także: R. Leśniczak, *Wizerunek zgromadzeń zakonnych w prasie polskiej (2013–2016)*, Warszawa 2019.

- Kennamer J. D., *News values and the vividness of information*, *Written Communication* 5 (1988) 1, 108–123.
- Leśniczak R., *The communicative role of the Catholic Church in Poland in the 2015 presidential election and its perception by the public*, *Church, Communication and Culture* 1 (2016) 1, 268–285.
- Leśniczak R., *Wizerunek zgromadzeń zakonnych w prasie polskiej (2013–2016)*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UKSW 2019.
- Leśniczak R., *Wybrane middle range theories of mass communication jako narzędzie interpretacji procesów komunikowania politycznego państw dojrzałej demokracji. Medioznawcze i politologiczne studium przypadku Wir schaffen das!*, *Społeczeństwo. Studia, Prace Badawcze, Dokumenty z Zakresu Nauki Społecznej Kościoła* nr 3 (143), 2018, 154–175.
- Lippmann W., *Public opinion*, New York 1922.
- Mazurkiewicz P., *Niepolityczna polityczność Kościoła*, *Chrześcijaństwo, Świat, Polityka* 13 (2017) 2, 5–20.
- McCombs M., Shaw D., *The Agenda-Setting Function of Mass Media*, w: *Agenda setting: Readings on media, public opinion, and policymaking*, ed. D. Protess, M. McCombs, New York 2016, 17–26.
- O’Neill D., Harcup T., *News values and selectivity*, w: *The handbook of journalism studies*, ed. K. Wahl-Jorgensen, T. Hanitzsch, New York 2009, 161–174.
- Paszowska T., *Teologia duchowości w formacji osób konsekrowanych w nauczaniu Kościoła posoborowego*, *Duchowość w Polsce* 13 (2011), 57–67.
- Shoemaker P., *News and newsworthiness: A commentary*, *Communications* 31 (2006) 1, 105–111.
- Soroka S.N., *The gatekeeping function: Distributions of information in media and the real world*, *The Journal of Politics* 74 (2012) 2, 514–528.
- Soroka S.N., *Media, public opinion, and foreign policy*, *Harvard International Journal of Press/Politics* 8 (2003) 1, 27–48.
- Trident G., *Diventare Vaticanista: Informazione religiosa ai tempi del web*, Riga: Edizioni Sant’Antonio 2018.
- Urbański S., *Tożsamość duchowa kapłana w świetle posoborowego nauczania Kościoła*, *Studia Teologiczne: Białystok, Drohiczyn, Łomża* 17 (1999), 173–185.

Komunikaty oficjalne

- Boguszewski R., *Religijność Polaków i ocena sytuacji Kościoła katolickiego. Komunikat z Badań CBOS nr 147/2018*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_147_18.PDF [dostęp: 1.02.2019].
- BP KEP, *Przewodniczący Episkopatu podsumowuje Synod Biskupów o młodzięży (wideo)*, 28 X 2018, <https://episkopat.pl/przewodniczacy-episkopatu-podsumowuje-synod-biskupow-o-mlodzięży-wideo/> [dostęp: 1.02.2019].
- BP KEP, *Wydarzenia w Kościele w Polsce w 2018 roku*, 31 XII 2018, <https://episkopat.pl/wydarzenia-w-kosciele-w-polsce-w-2017-roku/> [dostęp: 1.02.2019].
- KAI/vaticannews.va/BP KEP, *XV Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów o młodzięży (3–28 października)*, 3 X 2018, <https://episkopat.pl/xv-zgromadzenie-ogolne-synodu-biskupow-o-mlodzięży-3-28-pazdziernika/> [dostęp: 1.02.2019].
- Konferencja Episkopatu Polski, *Kościół wobec grzechu i przestępstwa pedofilii*, <https://episkopat.pl/kosciol-wobec-przestępstwa-pedofilii/> [dostęp: 1.02.2019].
- Ks. Rytel-Andrianik: *Rok 2018 w Kościele to zwrot w stronę młodzięży*, 31 XII 2018, <https://www.radiowarszawa.com.pl/ks-rytel-andrianik-rok-2018-w-kosciele-to-zwrot-w-strone-mlodzięży/> [dostęp: 1.02.2019].
- Pankowski K., *O problemach Kościoła w Polsce. Komunikat z Badań CBOS nr 145/2013*, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_145_13.PDF [dostęp: 1.02.2019].
- Piana F., *Card. Baldisseri: „2018, anno straordinario di una Chiesa in uscita”*, 30 XII 2018, <https://www.vaticannews.va/it/papa/news/2018-12/card-baldisseri-bilancio-pontificato-2018-papa-francesco-sinodo.html> [dostęp: 1.02.2019].

Sinodo: Accattoli (vaticanista), argomento importante a cui si dà poco rilievo, 26 IX 2018, <https://www.agensir.it/quotidiano/2018/9/26/sinodo-accattoli-vaticanista-argomento-importante-a-cui-si-da-poco-rilievo/> [dostęp: 1.02.2019].

Artykuły prasowe

- Baczyński J., *Kler nasz powszedni*, Polityka 2018, nr 40, 6.
- Ceyrowski A., *Abyśmy byli jedno* (rozmowa z ks. I. Skubisiem), Sieci 2018, nr 41, 72–75.
- Feusette K., *Ciemno pod latarnią*, Sieci 2018, nr 40, 8.
- Brzózny N., „Kler”: o zdegenerowanym i skleryzowanym Kościele, 19 X 2018, <https://www.rp.pl/Opinie/181019065-Kler-o-zdegenerowanym-i-skleryzowanym-Kosciele.html> [dostęp: 1.02.2019].
- Górny G., *Chrześcijananie w potrzebie*, Sieci 2018, nr 44, 50–52.
- Górny G., *Dziedzictwo Jana Pawła II*, Sieci 2018, nr 42, 54–56.
- Grzeszak A., *Maryja od megawatów*, Polityka 2018, nr 41, 38–40.
- Janecki S., *Antyklerykalizm*, Sieci 2018, nr 40, 42–44.
- Kindziuk M., *Święci rodzice świętego papieża*, Sieci 2018, nr 42, 50–53.
- „Kler” to hit dekady. Już ponad 3 mln widzów, 12 X 2018, <https://www.rp.pl/Film/181019675-Kler-to-hit-dekady-Juz-ponad-3-mln-widzow.html> [dostęp: 1.02.2019].
- Leszczyński A., *Papież i husaria wyklęta biją bolszewika*, Polityka 2018, nr 45, 53–55.
- Lis T., *Kler i Polska*, Newsweek Polska 2018, nr 41, 2.
- Lisicki P., *Mechanizm prowokacji*, Do Rzeczy 2018, nr 40, 3.
- MG, *Ofiarom księży pedofilów należą się pieniądze*, Newsweek Polska 2018, nr 42, 36.
- Malinowski P., *Posłanka PiS Anna Sobecka interweniuje u ministra w sprawie „Kleru”*, 19 IX 2018, <https://www.rp.pl/Kosciol/180919266-Poslanka-PiS-Anna-Sobecka-interweniuje-u-ministra-w-sprawie-Kleru.html> [dostęp: 1.02.2019].
- Marek Ł., *Reakcja na wybór „w dalekim” kraju*, Do Rzeczy 2018, nr 41, 81.
- Meller M., *To nie jest felieton o „Klerze”*, Newsweek Polska 2018, nr 42, 37.
- Michalski C., *Ocalić wiarę*, Newsweek Polska 2018, nr 44, 21–23.
- Musiał F., *Pontyfikat przełomu*, Do Rzeczy 2018, nr 41, 79–81.
- Nadolski K., *Papież z Polski* (rozmowa z Jackiem Moskwą), Newsweek Polska 2018, nr 43, 42–45.
- Niewińska A., *Kasa na „Kler”*, Do Rzeczy 2018, nr 40, 26–27.
- Nykiel M., *Nieoczekiwany efekt „Kleru”*, Sieci 2018, nr 43, 40–41.
- Pawlicka A., *Kto złamie znowę milczenia*, Newsweek Polska 2018, nr 43, 20–23.
- Pawlicka A., *To, co mnie wkurza* (rozmowa z Wojciechem Smarzewskim), Newsweek Polska 2018, nr 41, 11–14.
- Piotrowska A., *Zagubieni pasterze*, 27 IX 2018, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/zagubieni-pasterze-155428> [dostęp: 1.02.2019].
- Podgórska J., *Mapa zła* (rozmowa z J. Scheuring-Wielgus), Polityka 2018, nr 40, 7.
- Pospieszalski J., *Absurdy gender studies i dobrze zastawiona pułapka*, Sieci 2018, nr 41, 110.
- Pospieszalski J., *Póki nie jest za późno*, Sieci 2018, nr 44, 126.
- (raw), *Pewność świętości*, Do Rzeczy 2018, nr 41, 11.
- Reszka P., *Dwudziestu jeden i Bóg*, Newsweek Polska 2018, nr 41, 16–20.
- Rokita J., *Smarzewski u kresu nocy*, Sieci 2018, nr 43, 42–44.
- Schwarzenberg-Czerny U., „Kler” od zaplecza, Polityka 2018, nr 41, 91–93.
- Semka P., *Film zły*, Do Rzeczy 2018, nr 40, 18–20.
- Skwieciński P., *Duchowe dzieło IV Departamentu*, Sieci 2018, nr 41, 30–33.
- Sowa A., *Plutony różańca* (rozmowa z Z. Mikołajko), Polityka 2018, nr 40, 31–33.
- Sygnalista nadaje*, Sieci 2018, nr 40, 26–27.
- Szostkiewicz A., *Rysy na spiżu*, Polityka 2018, nr 42, 15–17.
- Terlikowski T., *Kościół po „Klerze”*, Do Rzeczy 2018, nr 40, 22–24.
- Wikło M., *Portret naszej niepodległości*, Sieci 2018, nr 45, 24–28.

Wróblewski J., *Biznes złoty, ale skromny*, Polityka 2018, nr 44, 82–84.

Wróblewski J., *Wstajemy z kolan* (rozmowa z W. Smarzewskim), Polityka 2018, nr 40, 16–18.

Wstyd za pedofilię, Polityka 2018, nr 40, 10.

**NEGATIVE CATEGORY AND PRESS IMAGE
OF THE CATHOLIC CHURCH IN THE CONTEXT
OF THE PREMIERE OF WOJCIECH SMARZOWSKI'S
FILM "KLER"
MEDIA STUDIES OF POLISH OPINION MAGAZINES**

Summary

The author has attempted to answer the following question: what role negativity plays as a criterion for the selection of information and what role it plays in shaping public opinion about the Catholic Church and whether this message, in which there is reference to something negative, favors the use of negative frame by press authors. The background of the analysis is the premiere of Wojciech Smarzewski's film "Kler". The research was aimed at determining the correlation between the presence of the category of negativism in the events of the public agenda and the manner of assigning news to the negative interpretation framework. The research material consists of press articles regarding the identity and activity of the Catholic Church, which have been published in the following national weekly opinion weeklies: "Newsweek Polska", "Polityka", "Do Rzeczy", "Sieci" in the period 1.10–15.11.2018. The author uses press content analysis method and the synthesis and analysis method.

Key words: negativism, image, Catholic Church, film "Kler"

Nota o Autorze

Ksiądz **Rafał LEŚNICZAK** – prezbiter archidiecezji łódzkiej, doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk o poznaniu i komunikacji społecznej (Pontificia Università della Santa Croce, Rzym 2010; nostryfikacja doktoratu – Wydział Filozofii i Socjologii UMCS w Lublinie 2012). Adiunkt w Katedrze Teorii, Aksjologii i Prawa Mediów Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa UKSW w Warszawie. Jest autorem ponad 40 publikacji naukowych z zakresu mediów, religii i polityki. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół komunikowania politycznego, analizy wizerunku prasowego instytucji, organizacji, liderów politycznych i religijnych, procesów personalizacji i mediatyzacji, public relations oraz teorii komunikowania masowego. Ostatnio opublikował monografię: *Wizerunek zgromadzeń zakonnych w prasie polskiej (2013–2016)* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UKSW 2019). Kontakt e-mail: rafalles@vp.pl